

'MEALA FÎRÛZ ŞERHA QUR'ANA PÎROZ' ADLI KÛRTÇE MEALDE SÖZCÜK DÜZEYİNDE TERCÜME HATALARI

Translation Mistakes At The Level Of Word In Kurdish
Meaning Named Meala Fîrûz Şerha Qur'ana Pîroz

Haşim ÖZDAŞ¹

ÖZET

“Meala Fîrûz Şerha Qur'ana Pîroz”² adlı Kürtçe mealde, sözcük düzeyinde bazı tercüme problemlerinden söz etmek mümkündür. Bu hataların bir bölümü, sözlük anlamında anlaşılması gereken kelimelerin kavramsal anlamıyla tercüme edilmesi, siyasî çağrışımda bulunan kelimelere mealde yer verilmesi, tercüme hatalarının diğer bir kısmı ise kavram tercümelerinde ve bir mealde bulunmaması gereken müstehcen sayılabilecek sözcüklerin mealde yer alması şeklinde kendini göstermektedir. Bu makalede, sözcük düzeyinde yapılan tercüme hatalarına dikkat çekilecek ve yer yer alternatiflerine de yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: yanlış meal, hatalı tercüme, kavramsal anlam, sözlük anlamı, siyasî sözcükler

ABSTRACT

It is possible to talk about some translation problems of the lexical items in the Kurdish meal named “Meala Fîrûz Şerha Qur'ana Pîroz”. Some of these mistakes include translating the conceptual meaning of some of the lexical items and to mention some words which may be commented as political

- 1 Araştırma Görevlisi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Anabilim Dalı. (hasimozdas@gmail.com)
- 2 Bu makale, *Kur'an'ın Kürtçe Çevirilerinde Karşılaşılan Problemler 'Meala Fîrûz Şerha Qur'ana Pîroz' Örneği*, adlı yüksek lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

connotations. Some other translation problems are the translations of some concepts and allowing some including some obscene words to the meal. In this article, attention will be drawn to the translation errors and alternative usage will be provided.

Keywords: Wrong meaning, incorrect translation, conceptual meaning, lexical meaning, political connotation

GİRİŞ

Kur'an-ı Kerim, inmeye başladığı tarihten bu yana insanların ilgisini hep çekmiştir. Bunun doğal bir sonucu olarak Kur'an, öteden beri pek çok dile tercüme edilmiştir. İşte bu dillerden bir tanesi de Kürtçenin Kurmancî lehçesidir.

Kur'an-ı Kerim'in Kürtçe ilk tam meali, merhum Abdullah Varlı tarafından "Quran a Pîroz û Arşa wêye Bilind" adıyla hazırlanmış ve 1994'te yayınlanmıştır. İkinci meal ise Mehmet Demirdağ (Mele Muhammed Garsî Farqînî) tarafından hazırlanan ve Nûbihar Yayınevi tarafından tek cilt halinde 2003'te basılan "Meala Fîrûz Şerha Qur'ana Pîroz" adlı mealidir.

Bu makale de, bazı ayetlerin mealinde sözcük düzeyinde yapılan tercüme sorunlarını konu edinecektir. Meselenin Kürtçe bilmeyenler tarafından daha net anlaşılabilmesi için Kürtçe mealin Türkçe tercümesine de yer verilecektir.

1. Sözcüklere Kavramsal Anlam Verilmesi Problemi

Bazı sözcüklerin, önceleri sözlük anlamlarında kullanıldıkları ve ancak uzun yıllar sonra kavram hüviyetini kazandıkları bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla kelimelerin bu özelliklerine dikkat edilmeden tercüme etmek, ayetlerin eksik veya yanlış anlaşılmasına yol açabilmektedir.

Burada "کتاب" "فَتَوَى", "مَسْجِد", "مِحْرَاب", "تَيْمَم", "أَشْرَكَ", "سَلَمَ, أَسْلَمَ" ve örnekleri-
ne yer vermek suretiyle bu probleme dikkat çekmek istiyoruz.

1.1. Seleme-Esleme سَلَمَ, أَسْلَمَ

"Perwerdekarê me! tu me ji xwe re bike du **musilman** .../Rabbimiz! Bizi kendine iki Müslüman kıl..." (Bakara, 2/128), "Dema perwerdekarê wî gotê: "Ji dil **musilman bibe**", got: "Ez ji perwerdekarê hemû cîhaniyan re **musilman bûme**. /Rabbi ona "Bana Müslüman ol" dediğinde, dedi ki: "Ben tüm âlemlerin Rabbi olana Müslüman oldum." (Bakara, 2/131).

Görüldüğü gibi yukarıdaki örneklerde ve daha pek çok yerde "سَلَمَ, أَسْلَمَ" ve türevleri, "musilman/müslüman"³ şeklinde, kavramsal anlamıyla karşılanmış-

3 Bkz. Bakara, 2/133, 136, 137; Âl-i İmrân, 3/52, 64, 84; Mâide, 5/111.

tır. Böyle bir tercüme kanaatimizde doğru değildir. Bunun yerine “*radestbûn*” yani “*teslim olmak*”, şeklinde tercüme edilmesi daha isabetlidir. “*سَلِّمُوا تَسْلِيمًا*” (Ahzâb, 33/56) cümlesini de “*baş lê silava bikin/ona iyice selam getirin*” şeklinde tercüme etmek, doğru değildir. Zira burada da kelimenin kavramsallaşmış anlamı dikkate alınarak tercüme edilmiştir. Bunu da yukarıdaki örnekte olduğu gibi teslim olmak anlamına gelen “*radest bibin.*” şeklinde tercüme etmek daha uygundur.

1.2. Eşrekû-Muşrikîn أشركوا, مشركين

Geniş bir kullanıma sahip olan “*أشركوا*” ve “*مشركين*” sözcükleri, mealin bazı örneklerinde “*pûtperest*”⁴ şeklinde tercüme edilmiştir. Kelimenin mana dünyasında bir daralmaya yol açtığından, ilgili sözcükleri bu şekilde tercüme etmek problemlidir, hatta hatalıdır.

Yukarıda sözü edilen tercüme problemini bir meal üzerinde görelim: “...*Hûn mêtên pûtperest jî heya bawerî neynin nezewicînin./Putperest erkekleri de iman etmeyene kadar evlendirmeyin.*” (Bakara, 2/221)

Bu ayet, mümin kadınların mümin olmayan erkeklerle evlenmelerini yasaklayan tek ayet olduğu için, “*مُشْرِك*” kelimesini “*pûtperest*” şeklinde tercüme etmek doğru değildir. Aksi takdirde mümin kadınların, tartışmalı olmakla birlikte ehli kitap örneğinde olduğu gibi putperest kabul edilmeyen erkeklerle evlenebilecekleri sonucu ortaya çıkar.

Ayrıca dikkat edilecek olursa ayette, erkek müşriklerin evlendirilmesinin yasak olmasından söz edilmemektedir. Aksine ayetin baş tarafında erkek müminlere hitaben: “*Müşrik kadınlarla evlenmeyin*” denilmekte ayetin devamı olan “*وَلَا تُنكِحُوا الْمُشْرِكِينَ*” bölümünde ise, “*müşrik erkeklere kız vermeyin*”⁵ şeklinde buyrulmaktadır. Ancak mealden, “*müşrik erkeklere kız vermeyin*” anlamını çıkartmak mümkün görünmemektedir. Çünkü ne mealde ne de parantez içinde “*kız*” veya benzeri bir ifadeye yer verilmemiştir. Bu nedenle ayeti şöyle çevirmek: “*heta ku îmanê neyninin hûn keçên xwe nedin kesên müşrik.*” de uygundur.

Bu hatanın nedeni, “*تُنكِحُوا*” kelimesinin “*nezewicînin/enlendirmeyin*” şeklinde karşılanmasıdır. Bilindiği üzere “*يُنكِحُ-نَكَحَ*”, “*evlenme*”⁶; “*يُنكِحُ-أَنْكَحَ*” ise “*evlendirme*”⁷ anlamındadır.

4 İçin bkz. Bakara, 2/96; Âl-i İmrân, 3/186; Mâide, 5/82; Hac, 22/17; مشركين için bkz. Bakara, 2/105, 135, 221; Âl-i İmrân, 3/67, 95; En’âm, 6/14; Tevbe, 9/1; Beyyine, 98/1, 6.

5 Bkz. Muhammed b. Ömer er-Râzî, *Mefâtihu l-ğeyb (Tefsîru l-kebîr)*, Daru’l-Fikr, Beyrut 1981, c. VI, s. 65.

6 Bkz. Bakara, 2/221; Nisa, 4/3, 22, 127; Ahzab, 33/53; Mümtehine, 60/10.

7 Bkz. Nur, 24/32.

1.3. Teyemmum تيمم

“... êdî hûn bi xulîkî pak **teyemum bigrin**; vêca hûn rûyên xwe û destên xwe mesh bikin./... artık siz temiz bir toprakla teyemmüm alın; yüzlerinizi ve ellerinizi mesh edin. ...” (Nisâ, 3/43)

“... bi xulîkî pak **teyemum bigrin**; vêca hûn destên xwe di ser rûyên xwe û milên xwe bidin./... temiz bir toprakla teyemmüm alın; ellerinizi yüzünüze ve kollarınıza sürün.” (Mâide, 5/6)

“تيمم” sözcüğü her iki ayette de, lügat anlamı yerine, kavramsal anlam verilerek “**teyemum bigrin/teyemmüm alın**” şeklinde tercüme edilmiştir. Bizce, ayeti şöyle tercüme etmek: “*li axeke pak bigerin; vêca pê rû û destên xwe mesih bikin./temiz bir toprağı arayın; onunla yüz ve ellerinin mesh edin.*” daha isabetlidir.

1.4. Mîhrab محراب

Kur'an'da toplamda dört yerde geçen “مِحْرَاب” sözcüğü, mealin iki yerinde “*mîhrab*”⁸, diğer iki yerde ise “*limêjgeh*”⁹, ve “*mîhrab (limêjgeh)*”¹⁰ şeklinde tercüme edilmiştir.

“Mihrap” kelimesi, Arapçada “*saray, sarayın harem kısmı veya hükümdarın tahtının bulunduğu bölüm, Hristiyan azizlerinin heykel hücresi, çardak, oda, köşk, yüksekçe yer, meclisin baş tarafı, en şerefli kısmı*” gibi karşılıklar bulunan mihrab kelimesi, zamanla camilerde imamın durduğu yer...¹¹ anlamlarında kullanılmıştır. Halk nezdinde ise, camilerde imamın durduğu yer, anlamı ön plandadır. Dolayısıyla ayette geçen “مِحْرَاب=mihrab” ibaresini, “*mîhrab*” şeklinde çevirmek yerine, “*limêjgeh*” olarak tercüme edilmesi, kanaatimizce daha isabetlidir.

1.5. Mescid مسجد

Yukarıdakine benzer bir sorunu, şu meal örneğinde de: “*Gelî zariyên Adem! hûn li cem her mizgevtî xemla xwe bigrin û hûn bixwin û vexwin lê îsrafê mekin./Ey Âdemoğulları! Her caminin yanında süsünüzü edininiz ve yiyyin ve için ancak israf etmeyin.*” (A'râf, 7/31) görmek mümkündür.

Bu sorun, aynı sûrenin 29. ayetin mealinde de mevcuttur. Aslında ayette var olan mecazın gözden kaçırılması neticesinde “مَسْجِد” sözcüğüne karşılık, “*mizgevt/camî*” sözcüğü kullanılmıştır. Bunun yerine “*limêj/namaz*” veya “*secde*

8 Âl-i İmrân, 3/37, 39.

9 Meryem, 19/11.

10 Sâd, 38/21.

11 Tuğba Erzincan, “Mihrap” *DİA (Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi)*, İstanbul 2005, XXX, 30.

yeri” ter kibini karşılayacak Kürtçe bir sözcüğünün kullanılması kanaatimizce daha uygundur.

1.6. Yesteftûnek-Yuftîkum يستفتونك, يفتيكم

“Ew derheqê jinan de ji te **fetwa** dixwazin. Tu bêje ku: “Wê Xuda derheqê wan de **fetwa** bide we;/Onlar kadınlar hakkında senden fetva istiyorlar. De ki: “Onlar hakkında size, Allah fetva verecektir. “...” (Nisâ, 4/127), “Ew ji te **fetwa** dixwazin. Tu bêje ku: “Xuda, derheqê kesê bêdê û bav û bêzarû dimre de **fetwa** dide we;.../ Onlar senden fetva istiyorlar. De ki: “Ölup de geride ana-baba ve çocuk bırakmayan kişi hakkında Allah, size fetva veriyor.” ...” (Nisâ, 4/176).

Sözlükte “bir olayın hükmünü açıklayan veya hükmünü koyan, güçlüğü çözen kuvvetli cevap” anlamında kullanılan fetva sözcüğü, bir fıkıh terimi olarak “Fakih bir kişinin sorulan fıkhi bir meseleye yazılı veya sözlü olarak verdiği cevap, ortaya koyduğu hüküm”¹² demektir. Kürtçe kullanımında da sözcüğün, terim anlamı kastedilmektedir.

Bu nedenle ayette geçen “يَسْتَفْتُونَكَ” ve “يَفْتِيكُمْ” kelimelerinin kavramsal anlamı dikkate alınarak, “ji te fetwa dixwazin/senden fetva istiyorlar” ve “fetwa dide we/size fetva verir” şeklinde tercüme edilmesi uygun düşmemektedir. Buna karşın kelimeleri, “daxuyanî/açıklama” veya “çareserî/çözüm” şeklinde, sözlük anlamıyla çevirmek gerekir.

1.7. Kîtab كتاب

“Eger ne ji kitêbekî ku ji Xuda boriye bûna, wê bi sedem tiştê we girtiye ezabekî mazin we bigirtana./Eğer Allah’tan geçen bir kitaptan olmasaydı aldıklarınız yüzünden, büyük bir azap sizi yakalardı.” (Enfal, 8/68)

Enfâl sûresinin 68. ayetinde geçen “kitab كتاب” sözcüğü, görüldüğü üzere “kitêbekî/bir kitap” yani kavram anlamıyla tercüme edilmiştir. Kanaatimizce bu tercüme hatalıdır. Zira ayette geçen “kitab” kelimesinden maksat, “söz”dür. Bu da, Rûm sûresinde (ayet 5-6) geçen veya aynı sûrenin 7. ayetinde “O gün Allah, o iki topluluktan birinin sizin olacağına söz vermişti.” verilen sözdür.

2. Kavramsal Sözcüklerin Eksik veya Yanlış Tercüme Edilmesi Problemi

Burada önemlerine binaen “rasûl-nebî”, “hedy” ve “en’am” kavramlarına ilişkin tercüme problemlerine değineceğiz.

12 Fahrettin Atar, “Fetva”, *DİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi)*, İstanbul 1995, XII, 486-487.

2.1. Rasûl-Nebî رسول, نبى

Kur'an'da nebî ve rasûl kelimeleri bazen ayrı, bazen de bir arada kullanılmaktadır. Bunların bir arada kullanılması bu kavramlara vurgu yapılmasıyla alakalı olmalıdır. Meallerde buna dikkat edilmelidir. Özellikle nebî ya da rasûl vasfına yönelik bir anlam örgüsü varsa, bu kelimeler aslı şekliyle kullanılmalıdır. Nebî olmayan rasûllerin de kastedilme ihtimali bulunan rasûl kelimeleri ya olduğu gibi ya da elçi şeklinde tercüme edilmelidir.¹³

Bu nedenle, Ya-Sin sûresinin 13-14 ve 20. ayetlerinde geçen “مرسلين” ifadesini, “*qasidan*” şeklinde tercüme edildiği gibi, Hicr sûresinin 80. ayeti, Şü'arâ sûresinin 105, 123, 141, 160 ve 176. ayetlerinde geçen aynı ifadenin de, “*qasidan*” veya “*resûlan*” şeklinde tercüme edilmesi daha uygundur. Aynı şekilde A'râf sûresi 157 ve Haşr sûresi 7. ayetinde geçen “*rasûl*” kelimesi de “*qasid/elçi*” şeklinde tercüme edilmeliler. Çünkü her iki ayette de Hz. Peygamberin uygulamaya yönelik özelliklerinden söz edilmektedir.

Mütercim, rasûl ile nebî kavramları arasında belirgin bir fark görmediğinden olsa gerek ki, Hz. Peygambere hitaben “يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ حَرَّمَ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ”¹⁴ ayetinde geçen “أَحَلَّ” ve “حَرَّمَ” kelimeleri, “*rewa*” ve “*nerewa*” şeklinde tercüme etmiştir.

“*Rewa*” sözcüğü her ne kadar “meşru” anlamında kullanılsa da, “أَحَلَّ=Allah'ın helal kıldığı” ve “*nerewa*” “حَرَّمَ=haram kıldığı” ifadelerini karşılamamaktadır. Bu ifadelerin kullanılmasının arka planında büyük ihtimalle nasıl olur da Hz. Peygamber, Allah'ın kendisine helal kıldığı bir şeyi kendine haram kılar düşüncesi yatmaktadır.

Yukarıda geçen ayet başta olmak üzere, münafıklara Tebuk seferinde izin verdiği için Allah Teâlâ tarafından uyarılması ve Bedir savaşında, savaş henüz tam anlamıyla bitmeden esir almaya başladıkları için Rasûlullah'ın da içinde bulunduğu topluluğun uyarılması ve bu uyarıların, “*rasûl*” vasfıyla olmaması, “*rasûl*” ve “*nebî*” kavramları arasındaki farkı daha belirgin kılmaktadır.

Ayrıca Rasûlullah (s.a.v)'e iman,¹⁵ itaat¹⁶ ve ittibat¹⁷ emreden hep çok ayette “*rasûl*” kavramı kullanılırken, Mümtehine sûresi 12. ayetinde kadınların “*marufta isyan etmeyeceklerine*” dair Hz. Peygambere biat ederken “*nebî*” kavramının kullanılmış olması ayrı bir öneme sahiptir.

13 Fatih Orum, *Kur'an ve Sünnet Temelinde Kur'an'ı Anlama Usulü*, Süleymaniye Vakıf Yay., İstanbul 2013, s. 186.

14 Tahrîm, 66/1.

15 Nisâ 4/136; A'râf 7/158; Fetih 48/9; Hadîd 57/7, 28; Teğâbün 64/8.

16 Âl-i İmrân 3/32, 132; Nûr 24/54.

17 A'râf 7/157.

Kur'an'ı Kerim'in, rasûl ve nebî sözcüklerinden her birine farklı anlamlar yüklemesine karşın, yaygın olduğu üzere "**Meala Fîrûz Şerha Qur'ana Pîroz**" melinde de bu inceliğe fazla dikkat edilmemiştir. Hatta Ahzâb sûresinin 40. ayetinde Hz. Muhammed'in "*Allah'ın elçisi ve peygamberlerin sonuncusu*" olduğundan söz eden ayette, "*rasûl*" ve "*nebi*" sözcüklerinin her ikisi de "*pêxember*" şeklinde tercüme edilmiştir.¹⁸

A'râf sûresinin 157. ayetinde geçen "*الرَّسُولَ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ*" ibaresi, "*pêxemberê şandî (qasid) ê nexwendî/gönderilmiş peygamber okur-yazar olmayan (elçi)*" ve aynı sûrenin 158. ayetinde geçen "*رَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ*" terkihi de "*pêxemberê wî yê şandî (qasid) ê nexwendî/O'nun gönderilmiş peygamberi okur-yazar olmayan (elçisi)*" şeklinde tercüme edilmiştir. Yani her iki ayette de "*رسول*" sözcüğü "*şandî/gönderilmiş*" şeklinde tercüme edilerek parantez içinde "*okur-yazar olmayan (elçi/si)*" ifadesiyle karşılandığını görmekteyiz.

Bizce, "*الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيِّ*" cümlesini, "*Ewên ku didin pey vî qasidî, vî pêxemberê nexwendî./Okur-yazar olmayan bu elçi peygambere uyanlar*" ve "*فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ*" cümlesini de "*Hûn baweriyê bi Xwedê bînin; bi qasidê Wî yê pêxember e jî./Allah'a iman edin; elçi olan peygamberine de.*" şeklinde karşılamak daha isabetlidir.

2.2. Hedy هدي

Kur'an'ı Kerim'in dört ayetinde toplamda ise altı defa kullanılan "*hedy*"¹⁹ kavramı, mealde "*pezeke bi hêsanî bi dest dikeve/kolay elde edilebilen bir koyun*" ve "*gorîkirin/kurban etmek*" (Bakara, 2/196), "*dewara hatiye gorî kirin/kurban edilmiş davar, gorî/kurban*" (Maide, 5/2, 97) ve "*goriya.../kurban*" (Fetih, 48/25) olarak çevrilmiştir.

Bakara 196. ayetinde "*hedy*" kavramına; "*pezeke bi hêsanî bi dest dikeve*" şeklinde verilen anlam, bazı tefsir kaynaklarında cumhurun görüşü olarak belirtilmektedir. İbn Ömer, Hz. Ayşe ve Abdullah b. Zübeyr'e göre ise, "*deve veya davar cinsidir.*" Ancak ayetten edinilen ilk izlenim, "*hedy*" kavramının, kişinin kolayına gelen "*deve, davar ve koyun*" cinsinden hayvanlar olduğudur.²⁰

Hz. Peygamberin sahabeleri ile birlikte Hudeybiye'de kestikleri kurbanların deve ve davar cinsinden olduklarını göz önünde bulundurduğumuzda, "*hedy*" kavramının sadece "*koyun*" anlamında olamayacağı ortaya çıkmaktadır.

18 Bkz. Garsî, *Meala Fîrûz*, s. 423.

19 Hedy, genel anlamda Ka'be'ye hediye edilen şey, özel anlamda ise hac ve umre için Ka'be'ye gidenlerin, kesmek için beraberlerinde götürdükleri kurbanlık hayvana verilen addır.

20 Bkz. Ebu Hayyan Muhammed b. Yusuf el-Endulûsî, *Tefsîru'l-bahri'l-muhîf*, (thk. Adil Ahmet A - dulmevcut vd.) , 1. Baskı., Daru'l-Kutûbi'l-İlmiyye, Beyrut 1993, c. II, s. 81-82; Muhammed Reşid Rıza, *Tefsîru'l-Qur'âni'l-hekîm (Tefsîru'l-menâr)*, Daru'l-Menâr, Kahire 1947, c. II, s. 220.

Bir de, “pezeke bi hêsanî bi dest dikeve/kolay elde edilebilen bir koyun” ifadesiyle, tam olarak ne kastedildiği net değildir. Ayrıca Mâide sûresi 2. ayetinin mealinde verilen anlam “dewara hatiye gorî kirin/kurban edilmiş davar” değil; aksine henüz kesilmemiş olan hedy türü hayvanlara saygısızlık edilmemesi istenmektedir. Özetle belirtmek gerekirse “hedy”e, “pez/koyun” denilmesi, isabetli değildir.

2.3. En'am أنعام

Kur'an'ı Kerim'de, “koyun ve keçiden iki, deveden iki ve sığırdan iki”²¹ toplamda “**sekiz eş**” olarak belirlenen “behîmetü'l-en'am” cinsi hayvanlar, sözlüklerde de yukarıda verilen bilgilere uygun olarak şöyle tarif edilmektedir: “Çoğulu en'am olan ne'em sözcüğünün kullanımı develere özgüdür. Bunun nedeni de, devenin onlarda²² en büyük nimet olmasıdır. Ancak en'am, deve, sığır ve koyunlar için de kullanılır ve içlerinde deve olmadığı sürece, onlara en'am denilmez.”²³

Ancak mealde, “أنعام” sözcüğünün “... garana pez û dewaran/koyun ve davar sürüsü...”²⁴, “dewar/davar”²⁵, “بهيمة الأنعام” ise “dewarê çarpê”²⁶ ve “dewar”²⁷ şeklinde tercüme edildiğini görmekteyiz.

Yani mealde, sadece bir yerde “koyun” ibaresi geçmekte, deveden ise hiç söz edilmemektedir. Mütercim, En'am sûresi 142. ayetin mealinde parantez içi şu bilgilere yer vererek “Û ji dawara ê ji bo siwariyê (wek deve û hesp û hêstir û kera) û ê ji bo çêrandinê (wek pez û çêlekê dawerê gir çêkiriye)”, tabiri caizse “en'am” kavramının içine tüm hayvanları katmıştır. Şöyle ki birinci parantezde olmaması gereken “at, katır ve eşekleri” en'am'dan saymış, ikinci parantezde ise “koyun”u büyük baş hayvanların arasında sayarak bir karmaşıklığa yol açmıştır.

Hâlbuki Nisa sûresinin 14. ayetinde “وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ” (cins atları) ibaresinden sonra “وَالْأَنْعَامِ” ifadesinin gelmiş olması ve aynı şekilde Nahl sûresinin 5, 6 ve 7. ayetlerinde “وَالْأَنْعَامِ” cinsi hayvanların, insanlara sağladıkları faydalara değinildikten sonra, 8. ayette “Atları, katırları ve eşekleri sizin için hem binek, hem

21 En'am, 6/143, 144.

22 Yani Arap toplumunda.

23 Rağib el-İşfehânî, Muhammed b. Hüseyin b. Muhammed, *Mufredâtu elfâzi'l-Qur'ân*, “نعم” mad., (thk. Seftvan Adnan Dâvûdî), 3. Baskı, Dâru'l-Qealem Dimaşk ile ed-Dâr eş-Şâmiyye, Beyrut 2002, s. 815.

24 Âl-i İmrân, 3/14.

25 Nisâ, 4/119; En'am, 6/136, 139, 143; Â'raf, 7/179; Yûnus, 10/24; Nahl, 16/5, 66, 80; Hacc, 22/30; Mü'minûn, 23/21; Furkân, 25/24; Fatır, 35/28; Zümer, 39/6; Mü'min, 40/79; Şûra, 42/11; Zührûf, 43/12; Muhammed, 47/12.

26 Mâide, 5/1.

27 Hacc, 22/28, 34.

de süs olsun diye yarattı.” ifadelerine yer verilmesi, “*at, katır ve eşeğin*” en’am cinsinden olmadıklarını göstermektedir.

Bu sözcüğün önemi, kurban olan hayvanların “*behimetü'l-en'am*” cinsinden olmaları nedeniyledir. Ancak kelimenin bu özelliği belirtilmemiş ve meal okuyucuları, bu incelikten mahrum bırakılmıştır.

2.4. Heytu'l-Ebyed mine'l- Heyti'l-Esved خيط الأبيض من الخيط الأسود

“... *û hûn bixwin û vexwin heya ji we re tayê sipî ji tayê reş ji sibê xuya dibe. ... / ve sizin için sabahın beyaz ipi siyah ipten ayırt edilinceye kadar yiyiniz ve içiniz ...*” Bakara, 2/187

Ayette geçen “*beyaz ip*”, gündüzün aydınlığı, “*siyah ip*” ise gecenin karanlığı anlamındadır. “*من الفجر*=sabahtan/aydınlıktan” ibaresi ise “*iki ipin*” müstear²⁸ olduğunu göstermektedir.

Arapça bakımından ifadenin bu şekilde olması, son derece edebi addedilmektedir. Peki, Kürtçe tercümesi için böyle bir şey söylenebilir mi? Tabii ki hayır! Çünkü okuyucu, “*heya ji we re tayê sipî ji tayê reş ji sibê xuya dibe*” cümlesinden, anlamlı bir mana bulması imkânsızdır. Nedeni ise, ayette geçen bazı ifadelerin hedeflenen dile harfi harfine tercüme edilmesidir. Bu da, anlamda bir belirsizliğe yol açmaktadır.

3. Uygun Olmayan veya Yanlış Sözcük Kullanımı Problemi

Mealde var olan tercüme sorunlarından bir diğeri de çeviride yanlış veya uygun olmayan sözcüklerin kullanılmış olmasıdır.

Kürtçede “*başiboş, fuzuli, işe yaramaz, kişiliksiz*” anlamlarında kullanılan “*bereday*” sözcüğünü, yeminler konusunda geçen “*لغو*”²⁹ sözcüğüne mukabil kullanmak doğru bir tercih değildir. Bu şekilde yapılan bir meal okuyan kişi, gereksiz yere yemin edebileceğini düşünebilir. Hâlbuki ayette, gereksiz yere yemin etmek değil de; istem dışı, yemin kastı taşımaksızın veya yanlışlıkla edilen yeminin, sorumluluk oluşturmadığından söz edilmektedir.

Mealde, şairlerin durumunun yerildiği Şu‘arâ sûresinin 225. ayetinin mealinde “*Ma tu nabînî ku ew di her newalî (peyvê beredayî) de noq dibin.*”, bu sözcüğe yer vermiş olması, dediğimizi doğrular niteliktedir.

Ekin anlamındaki “*حَرْثٌ*” (Âl-i İmrân, 3/117) kelimesini de, “*çand/kültür*” şeklinde tercüme etmek, ayetin yanlış anlaşılmasına ortam hazırlamaktadır. Çünkü Kürtçede “*çand*” kültür; “*çandîni*” ise ekin anlamında kullanılmaktadır.

28 Bkz. Mahmud b. Ömer ez-Zemaşerî, *el-Keşşâfân haqâiqi gevâmidi't-tenzîli ve 'uyûn'il-eqâvîli fi vucûhi'l-te'vil* (thk. Şeyh Adil Ahmet Abdülmevcut vdğ.), Mektebetu'l-Âbikan, Riyad 1998, c. I, s. 388-389.

29 Bkz. Bakara, 2/225; Mâide, 5/89.

Asıl anlamı yatak örtüsü olan “çar” kumaş ve “şev” gece kelimelerinin birleşiminden oluşan ve günümüzde, kadınların dışarıda giydikleri siyah renkli elbise anlamında kullanılan “çarşev” kelimesini, “cilbab”ın çoğulu “celabib”³⁰sözcüğüne mukabil kullanmak da uygun düşmemektedir. Çünkü bu kelimenin bir tek tanımı olmayıp sözlük ve tefsir kaynaklarında farklı şekillerde³¹ tarif edilmiştir. Dolayısıyla tariflerin birinden yola çıkarak, kelimeye “çarşev” anlamını vermek, sözcükte bir anlam daralmasına yol açmakta ve asıl giyilmesi gereken elbisenin sadece “çarşaf” olduğu düşüncesini akla getirebilmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de “eş, çift” anlamlarında kullanılan “وَج” kelimesinin çoğulu olan “أَوَاج” kelimesini, şu ayetin mealinde “*Hûn ewên sitemkar tevî jinên wan û tiştê dihebandin bicivînin.*” (Sâffât, 37/22), “eşler/hanımlar” şeklinde karşılanması da uygun değil, hatta yanlıştır. Çünkü buradaki “أَوَاج” sözcüğüyle, “kadınlar” değil; “benzer, yaptıkları işlerle birbirine benzeşen”³² kişiler kastedilmektedir.

Cinsel ilişkiden kinaye olan “رَفَتَ” sözcüğünün, “niyan” (Bakara, 2/197) şeklinde tercüme edilmesinin, aynı sözcüğe -ilâ³³ konusunda ise³⁴- parantez içinde yer verilmesinin, edebe aykırı olduğunu düşünmekteyiz. Şöyle bir tercüme “*nêzî nivîna jina xwe nebe*” daha uygun düşmektedir.

Kur'an-ı Kerim'in farklı yerlerinde geçen “حُزْبٌ” ve çoğulu olan “أَحْزَابٌ” kelimelerinin, “partî/partî” ve “partîyan/partîler”³⁵ şeklinde tercüme edilmesi de bizce hatalı bir tercihtir. Çünkü günümüzde bu sözcük, “Ortak düşünce ve görüşteki kişilerin oluşturdukları siyasal topluluk” anlamında kullanılmaktadır. Kısaca, politik anlamı ön planda olan bu sözcüğü mealde kullanmak uygun değildir.

Kısır anlamındaki “عَاقِرٌ” ve “عَقِيمٌ” kelimelerine karşılık mealde, “sitewr” (Âl-i İmrân, 3/40; Zâriyât, 51/29) sözcüğünü kullanmanın da uygun olmadığını söylemek mümkündür. Çünkü “sitewr” sözcüğü Kürtçede, hamile olmayan hayvanlar için kullanılmaktadır.³⁶

30 Ahzâb, 33/59.

31 Bkz. Âlûsî, Mahmud b. Abdullah el-Huseynî, *Rûhu'l-meânî fi tefsîri'l-Qur'ânî'l-âzîm ve's-seb'i'l-meşânî*, Darü lhyai't-Turâsî'l-Ârabî, Beyrut ts., c. XXII, s. 88-89.

32 Bkz. Muhammed b. Ceferî et-Teberî, *Câmi'u'l-beyân an te'vilî âyi'l-Qur'ân* (thk. Abdullah b. A - dülmühsin et-Türkî), Merkezu'l-Buhûsî ve'd-Dirâsâtî'l-Ârabîyye ve'l-İslâmîyye bi Dari Hecl, Kahire 2001, c. XIX, s. 519-520.

33 İlâ, karısı ile cinsel ilişkide bulunmamaya yemin etmektir.

34 Bkz. Bakara, 2/226

35 Örnekler için bkz. Mâide, 5/56; Hûd, 11/17; Ra'd, 13/36; Meryem, 18/37; Mü'minûn, 23/53; Rûm, 30/32; 33/20 iki def, 22; Fâtur, 35/6; Sâd, 38/11, 13; Mü'min, 40/5, 30; Zuhruf, 43/65; Mücâdele, 58/19, 22.

36 Celadet Âlî Bedirxan, *Ferheng (Kurdî-Kurdi)*, Avesta Yay., İstanbul 2009, s. 255.

Bunun yerine, en azından Meryem sûresinin 5 ve 8. ayetlerinde meal verildiği gibi, “*zarûya nayne*” şeklinde tercüme edilmesi daha uygundur.

Kur’an-ı Kerim’in dört yerinde geçen ve ganimetin çoğulu olan “مَغَانِمٌ” sözcüğü, Nisâ sûresinin 94. ayetinde “*talán û tajan*”, buna karşın Fetih sûresinin 15, 19 ve 20. ayetlerinde bizimde katıldığımız, “*xenîmet*” ifadesiyle karşılanmıştır. Diğer tarafta “عَيْنُهُمْ” ibaresi, “*hûn talan bikin (xenîmeta cengê)/talán ettiğiniz (savaş ganimeti)*” (Enfâl, 8/41) ve “...we (di cengê de) talán kiriye.../(savaş-ta) talán ettiğiniz...” (Enfâl, 8/69) şeklinde tercüme edilmiştir.

Enfâl sûresinin birinci ayetinde iki kez geçen “أَنْفَالٌ” sözcüğü ise “*talánê cengê/savaş talanı*” olarak çevrilmiştir. Ayrıca ganimetle alakası olmadığını düşündüğümüz Âl-i İmrân sûresinin 145. ayetinde “*kî perûya dinê (talán) bivê, emê jê bidinê...*” parantez içinde yine talán sözcüğüne yer verilmiştir.

Kürtçede “*Vurgun, yağma*” ve “*ağır yükümlülük altına koymak ve birine gücünden fazlasını yüklemek*”³⁷ anlamlarında kullanılan “*talán*” sözcüğünü, savaşta elde edilen ganimete karşı kullanmak, bizce uygun değildir.

“*Zexel*” (Âl-i İmrân, 3/161) sözcüğünü, ganimet mallarında ihanet etmek anlamında kullanılan “بَغْلٌ” fiiline karşılık kullanmanın da uygun olmadığı söylemek mümkündür. Nadir de olsa Kürtçede “*zexel*” sözcüğü, “*hain*” anlamında kullanılmaktadır. Fakat kelimenin, kişiler için kullanıldığında “*tembellik etmek, tembel, vurdumduymaz*”, eşya için kullanıldığında “*sahte*” anlamı ön planda olduğu için, mealde bu sözcüğü kullanmanın uygun olmayacağı kanaatini oluşturmaktadır.

“المُجُوسَ” (Hac, 22/17) sözcüğünün, “*agirperest/ateşperest*” şeklinde karşılanması ve “الصَّالِبِينَ” kelimesinin, “*sitêrkperest/yıldıza tapanlar*” ve “*feriştetperest/meleklerle tapanlar*” (Hac, 22/17; Bakara, 2/62) şeklinde tercüme edilmesi isabetli olmadığını söylemek mümkündür.

Bu arada “*Mecusi*” ve “*Sâbiî*” sözcüklerinin “*agirperest/ateşperest*” ve “*sitêrkperest/yıldıza tapanlar*” şeklinde tercüme etmek, bu dini grupların ehli kitap olup olmadıklarıyla da yakından ilgilidir.

Ancak Kur’an’da, cizyenin sadece ehli kitaptan alınması gerektiğini bildirilmesi (Tevbe, 9/29), güvenilir hadis kaynaklarında geçtiği üzere Peygamber’in (s.a.v) Bahreyn’in Hecer Mecusilerinde cizye almış olması ve Abdurrahman b. Âvf’ın buna tanıklık etmesi üzerine Hz. Ömer’in de onlardan cizye alması³⁸, onların da ehli kitap kategorisinde olduklarını göstermektedir.

37 Celadet Bedirxan, *Ferheng*, s. 269; Keça Kurd, *Ferhanga Etîmolojiya Zimanê Kurdî (Zaravê Kurmancî)*, Nûbihar Yay., İstanbul 2014, s. 317.

38 Bkz Buhârî, *Ebvab el-Cizye ve'l-Muvade'e*, 1.

İmam Şafî'nin şu sözleri: “*Hicaz bölgesinde yaşayan selef âlimleri, Hristiyan ve Yahudi dinleri hakkında bildikleri, uzak bölgelerde yaşayan Mecusilerin dinleri hakkında bildiklerinden daha fazlaydı. Ta ki onlar hakkında da yeterli bilgiye ulaşıp onları tanıdılar. Doğrusunu Allah Teâlâ daha iyi bilmekle birlikte Bu isim (yani ehli kitap)Yahudi ve Nasranilerle birlikte Mecusileri de altında barındırmaktadır*”³⁹ ilk dönem Müslümanlarının Mecusiler hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını göstermektedir.

Ayrıca Hac sûresinin 17. ayetinde Allah Teâlâ toplumları, inanç bakımından üçe ayırmaktadır. Bir grup, iman edenler, ikinci grup, ehli kitap dediğimiz Yahudi, Sâbiî, Hristiyan ve Mecusiler, üçüncü grup ise müşriklerdir. Çünkü bu üç grup arasında «الذی» ile ayırım yapılmıştır. Bu da her bir grubu, diğerinden farklı kılan bir tarafının bulunulduğunu göstermektedir.

Bu nedenle iki sözcük de, Yahudi ve Hristiyan örnekleri gibi özel isim olduklarından “*Sabiî*” ve “*Mecûsî*” şeklinde yazılmalıydılar.

“... û heya paqij nebin nêzî wan nebin. Vêca gava ew **paqij bûn**, êdî hûn ji dera ku Xuda emrê we kiriye herin bal wan./ve temizlenmedikçe onlara yaklaşmayın. Onlar temizlendiklerinde, Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın.” (Bakara, 2/222)

Kadının aybaşı halinin sona ermesinden sonra gusletmeden de kadınla cinsi münasebette bulunup bulunulmayacağı meselesi, âlimler arasında tartışmalı bir konudur.

İmam Malik, Evzai, Şafî ve Sevri, âdeti sona eren bir kadın hayız dolayısıyla gusletmedikçe kendisiyle cinsi münasebette bulunmanın haram olduğunu söylerlerken⁴⁰, Hanefiler, adet kanının belirli âdet süresinin sonunda kesilmesi halinde bir namaz vakti geçtikten sonra gusül yapılmasa da cinsî münasebetin caiz olacağını söylemişlerdir.⁴¹

Cumhur, “إِذَا”nın şart edatı olduğu ve şart gerçekleşmeden maşrutun vuku bulmayacağı kaidesinden hareketle, hayız kanı kesilmiş olsa bile kadın temizlenmedikçe yani gusletmedikçe kendisiyle cinsi münasebette bulunulmayacağı sonucuna varmışlar. İmam Ebu Hanife ise âdetli kadına yaklaşma yasağının “حَتَّى يَطْهَرَنَّ” kıraatine dayanarak hayız kanının kesilmesiyle son bulduğunu iddia eder. Bunu iddia olarak nitelendirmemizin nedeni, “حَتَّى يَطْهَرَنَّ” şeklinde mütevatir kıraatın da var olmasıdır. Diğer bir ifadeyle, hayız kanının kesilmesi anlamına gelen “حَتَّى يَطْهَرَنَّ” kıraatını esas aldığımızda, “فَإِذَا تَطَهَّرَنَّ” bundan farklı bir

39 Bkz. Muhammed b. İdris eş-Şafî'î, *el-Umm*, Daru'l-Me'rifet, Beyrut 1393, c. IV, s. 173.

40 Bkz. Râzî, *Tefsîru'l-kebir*, VI, 73.

41 Yunus Vehbi Yavuz, “Hayız” *DİA*, İstanbul 1998, .c. XVII, s. 53.

durumu belirten bir anlama gelir. O da, yıkanmaktan başka bir şey değildir. “حَتَّى يَطْهَرُونَ” şeklinde diğer mütevatir kıraatı esas aldığımızda ise gusletmenin gerekli olduğu zaten kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.⁴²

Özetle ayete şöyle meal vermek daha isabetli olur: “*Di rojên heyzê de, xwe ji wan dûr bigirin. Heta ku ew jê paqij nebin nêzîkî wan mebin. Dema ew tam jê paqij bûn, êdî ji cihê ku Xwedê li we ferman kiriye herin cem wan.*”

“... gotin: “Çıqas komên hindik hene ku bi destûra Xuda bi ser komên pîrr ketine. .../dediler: “Ne kadar az topluluk varsa ki Allah’ın izniyle büyük topluluklara üstün gelmişlerdir. ...” Bakara, 2/249

İlgili tercüme problemine geçmeden önce, Arapçada istifhamiye (soru sormak) ve haberiye (ihbarda/yargıda bulunmak anlamlarında kullanılan “كَمْ” hakkında, biraz bilgi vermek yerinde olacaktır.

Arapça gramer kaynaklarında belirtildiği üzere, “kem”in iki tür kullanımı vardır. Haberî “kem”, çok ve nice anlamında; istifhamî “kem” ise bir şeyin sayı veya miktarı hakkında soru sormak için kullanılır. Bu iki kullanım, farklı manaları ifade ettikleri gibi kullanımda da bir takım farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Örneğin haberiye’de, ihbarda diğer bir ifadeyle bir yargıda bulunulduğu için cümlede cevap aranmaz; istifhamiye’de ise cevap gerekmektedir.⁴³

Kur’an-ı Kerim’de toplamda 21 defa geçen “كَمْ” lafzının, tefsir kaynaklarında belirtildiği üzere 3’ü istifhamî⁴⁴, 13’ü haberîdir⁴⁵. 5 yerde⁴⁶ ise haberiye veya istifhamiye olduğu tartışmalıdır.⁴⁷ Hatta İmam Süyûtî, “kem”in, Kur’an’da istifham edatı olarak kullanılmadığını iddia etmiştir.⁴⁸

“Nice, çokça” anlamında olan “kem=كَمْ” edatı⁴⁹, çalışmamıza konu olan mealde “çıqas” yani “ne kadar” şeklinde tercüme edilerek bu edata, istifhamiye anlamı verilmiştir.

42 Bkz. Râzî, *Tefsîru’l-Kebîr*, c. VI, s. 73.

43 Bkz. İbn Hişâm Abdullah b. Yusuf el-Ensârî, *Şerhü Qatri’n-neda ve belli’s-seda*, Dâru’l-Hayr, Dimaşk 1990, s. 240; Zerkeşî Ebu Abdullah Bedrüddîn Muhammed b. Bahadır b. Abdullah et-Türkî el-Mısrî, *el-Burhan fî ulûmi’l-Qur’ân* (thk. Muhammed İbrahim), Daru’t-Turâs, Kahire 1984, c. IV, s. 328-329.

44 Bkz. Bakara, 2/259; Kehf, 18/19; Mü’minûn, 23/111.

45 Bkz. Bakara, 2/249; İsrâ, 17/17; Meryem, 19/74, 98; Şu’arâ, 26 /7; A’râf, 7/4; Enbiyâ, 21/11; Duhân, 44/25; Sâd, 38/3; Kasas, 28/58; Kaf, 50/36; Necm, 53/26; Zuhruf, 43/6.

46 Bkz. Bakara, 2/211; En’âm 6/6; Yâsîn, 36/31; Tâ-Hâ, 20/128; Secde, 32/21.

47 Detaylı bilgi için bkz. Muhammed Abdülhalik Âdîme, *Dirâsât li uslûbi’l-Qur’ân’il-kerîm*, Dâru’l-Hadîs, Kahire ts., c. II, s. 396-402

48 Suyûtî Abdurrahmân b. Ebu Bekr, *el-İtqân fî ‘ulûmi’l-Qur’ân*, (thk. Ahmet b. Ali), Dâru’l-Hadis, Kahire 2006, c. II, s. 531.

49 Bkz. Semîn el-Helebî Ahmed b. Yusuf b. İbrahim, *ed-Durru’l-maşûn fî ‘ulûmi’l-kitabi’l-meknûn*, (thk. Ahmet Muhammed el-Harrat), Daru’l-Qelem, Dimaşk ts., c. II, s. 552; Ebû Hayyan, Muhammed b. Yusuf el-Endelüsî, *Tefsîru’l-bahri’l-muhiş* (thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Mi’ved vd.), Daru’l-Kutubi’l-İlmiyye, Beyrut 1993, c. II, s. 277.

Arapça grameri açısından ayete bu anlamı vermek mümkün değildir. İstifhamiye anlamı verilmesi durumunda ise tercüme, kelime yığını haline gelecek ve hiçbir şey anlaşılmayacaktır. Çünkü okuyucu, zihnen kendini bir cevaba hazırlamaktadır. Üstelik ortada herhangi bir cevap ta yoktur.

Bu hatanın kaynağı, Arapça dil gramerini bilmemekten değil; aksine ilgili edatı Kürtçeye uygun bir biçimde çevrilememesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, “kem=كَمْ”, burada ve daha pek çok ayetin mealinde⁵⁰, “çiqas/ne kadar” şeklinde değil; çokça, nice anlamını karşılayan “çendîn, pir, gelek” vb. sözcüklerle tercüme edilmesi gerekir.

Aynı tercüme problemini haberi “kem” ile aynı anlamda kullanılan “کَاتِن” edatının⁵¹ çevirisinde de mevcuttur.

Benzer tercüme hatalarını aşağıdaki örneklerde de görmek mümkündür. “... Hûn bi wan re li nik Mizgevtâ Heremê şer nekin heya ew tê de bi we re şer dikin. ...” (Bakara, 2/191) Ayetinin son bölümü yanlış tercüme edilmiş ve Ayette kastedilmeyen şöyle bir anlam ortaya çıkmıştır: “heya ew tê de bi we re şer dikin/onlar sizinle savaştıkları sürece Mescidü'l-Haram yanında onlarla savaşmayın ...”

Ayetin devamı olan “Eğer sizinle savaşarlarsa, onları öldürün. O kâfirlerin cezası işte böyledir” bölümü, yukarıda verilen mealin yanlışlığını göstermektedir. Dolayısıyla ayetin ilgili bölümü, “heya ew tê de bi we re şer nekin/sizinle savaşmadıkları sürece” şeklinde, tercüme edilmelidir.

Sâd sûresinin 23 ve 24. ayetlerinde geçen “نَعَجَةً” “نَعَجَةً وَاحِدَةً” “نَعَاجِيه” sözcüklerini, “bizinê”, “bizinekî” “bizina, bizinê” tarzında tercüme etmek de doğru değildir. Çünkü sözü edilen hayvan keçi değil; koyundur. Bunun gibi, “الْفَرَّاشِ” (Kâri'a, 101/4) sözcüğünü, “kulî/çekirge” sözcüğüyle karşılamak, bizce hatalıdır. Hâkka sûresinin 20. ayetinde geçen “ظَنَنْتُ” fiilini “guman/zannetmek” ve İnşikâk sûresinin 14. ayetinde geçen “ظَنَّ” yi, “dizanî/bilmek” şeklinde tercüme etmek de doğru değildir.

“Paşê me piştî wan **nifşekî** din nû çêkir.” (Mü'minûn, 23/42) örneğinde de ayetin Arapçasında geçen “فُرُوسًا=nesiller” sözcüğü sehven, “nifşekî din=başka bir nesil” şeklinde tekil olarak tercüme edilmiştir. Şu'ara sûresinin 132. ayetinde “Û hûn xwe ji ewê ku bi tiştê hûn **nizanin** yariya we kiriye biparêzibitirsîn” geçen, “بِمَا تَعْلَمُونَ” ifadesinin mevsul olan “مَا”, nafiye olumsuz şeklinde sehven veya imla hatası sonucunda “nizanin/bilmedikleriniz” şeklinde tercüme yansıtılmıştır. Bu ifade “dizanin=bildiğiniz”, şeklinde olmalıdır.

50 Bkz. A'râf, 7/4; İsrâ, 17/17; Meryem, 19/74, 98; Enbiyâ, 21/11; Şu'arâ, 26/7; Kasas, 28/58; Zuhuruf, 43/6; Sâd, 38/3; Duhân, 44/25; Kaf, 50/36; Necm, 53/26.

51 Bkz. Yûsuf, 12/105; Hac, 22/45, 48; Ankebût, 29/60; Muhammed, 47/13; Talâk, 65/8.

“(Salih) got: “Eva han devaka mê ye, (rojekî dora) avvexwarinê jê re ye û rojekî xuya jî avvexwarin ji **wê** re ye.” (Şu’arâ, 26/155) ve “Ezê **wê** bi ezabekî zor dijwar bidim ezabê yan ezê **wê** serjê bikim yan jî **wê** ew delîlek xuya ji min re bîne.” (Neml, 27/21) örneklerinde, “wê” zamirinin kullanımında bir çeviri hatası meydana gelmiştir. Şöyle ki birinci örnekte muhatap zamiri olan “we=size” yerine bükümlü üçüncü şahıs tekil zamiri “wê=ona-onu” kullanılmıştır. İkinci örnekte ise, eril zamiri yerine dişil zamiri kullanılmıştır. Benzer bir sorun, “Bêguman min **pîrekî** dît ku seroktiya wan dikir...” (Neml, 27/23) örneğinde de mevcuttur. Çünkü “**pîrekî**” ifadesi, Kürtçede “ihtiyar adam” anlamında kullanılmaktadır. Hâlbuki ayette sözü edilen, Sebe’ kraliçesidir. Bu nedenle “pîrekek-e/bir kadın”, olması gerekir.

Sonuç

“Mealta Fîrûz Şerha Qur’ana Pîroz” adlı Kürtçe mealde, sözcük düzeyinde bazı tercüme problemleri içerdiğini söylenebilir. Bunlar da sözlük anlamında anlaşılması gereken kelimelerin kavramsal anlamıyla çevrilmesi, siyasî çağrışımda bulunan kelimelere yer verilmesi ve bir mealde bulunmaması gereken müstehcen sayılabilecek sözcüklerin mealde yer alması şeklinde özetlemek mümkündür.

Kimi sözcüklerin, önceleri sözlük anlamlarında kullanıldıkları ve ancak uzun yıllar sonra kavram hüviyetini kazandıkları bilinen bir gerçektir. İşte “أَسْلَمَ”, “سَلَّمَ”, “أَشْرَكَ”, “تَيَمَّمَ”, “مَحْرَابٌ”, “مَسْجِدٌ” ve “فَتَوَى” örnekleri üzerinde mealdeki bu tercüme problemine dikkat çektik.

Önemlerine binaen “rasûl-nebî”, “hedy” ve “en’am” örnekleri üzerinden de kavramsal sözcüklerin eksik veya yanlış tercüme edilmesi problemine temas ettik.

Mealde “hedy”, kurban edilen koyun şeklinde tercüme edilmiştir. Ancak “hedy” kavramının sadece “koyun” anlamında olamayacağı ortadadır. Bunun gibi “en’am” ve “behîmetü’l-en’am” kelimelerinin tercümelerinde de birtakım sıkıntılar mevcuttur. Çünkü Kur’an’ı Kerim’de “behîmetü’l-en’am” cinsi hayvanlar, “koyun ve keçiden iki, deveden iki ve sığırdan iki” toplamda “sekiz eş” olarak belirlenmiştir. Ancak kelimenin bu özelliği belirtilmemiş ve meal okuyucuları, bu incelikten mahrum bırakılmıştır.

Lexw لغو, hers حرث, celabîb جلابيب, zewc ezvac زوج أزواج, refes رفت, hizb-ezhazab حزب أحزاب, ‘eqîm ‘aqir عاقير عقيم, xenîmet غنيمه, yexullu يغل örnekleri üzerinden ise yanlış veya uygun olmayan sözcüklerin, mealde kullanılması problemine temas edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Âdîme, Muhammed Abdulhalik (ö. 1984), *Dirâsât li uslûbi'l-Qur'an'il-kerîm*, Dâru'l-Hadîs, Kahire ts.
- Âlûsî, Mahmud b. Abdullah el-Hüseynî (ö. 1270/1854), *Rûhu'l-meânî fi tefsîri'l-Qur'ânî'l-âzîm ve's-seb'i'l-me'ânî*, Darü İhyai't-Turâsi'l-Ârabî, Beyrut ts.
- Atar, Fahrettin, "Fetva", *DÎA (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi)*, İstanbul 1995.
- Bedîrxan, Celadet Âlî (ö. 1951), *Ferheng (Kurdî-Kurdî)*, Avesta Yay., İstanbul 2009.
- Ebu Hayyan Muhammed b. Yusuf el-Endulûsî, *Tefsîru'l-bahri'l-muhîf*, (thk. Adil Ahmet Abdulmevcut vd.), 1. Baskı., Daru'l-Kutûbi'l-İlmiyye, Beyrut 1993, c. II, s. 81-82;
- Ebu Hayyân et-Tevhidî, Muhammed b. Yusuf el-Endülûsî (ö.745/1344), *Tefsîru'l-bahri'l-muhîf* (thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Mi'ved ve diğ.), Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1993.
- Erzincan, Tuğba, "Mihrap" *DÎA (Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi)*, İstanbul 2005, XXX, 30, İstanbul 2005.
- Garsî Farqînî, Mele Muhammed, (Mehmet Demirdağ), *Meala Fîrûz Şerha Qur'ana Pîroz*, (tsh. Hafız Musa Turhan), Nûbihar Yay., İstanbul 2003.
- İbn Hişâm, Abdullah b. Yusuf el-Ensârî (ö. 761/1360), *Şerhû Qatri'n-neda ve belli's-seda*, Dâru'l-Ḥayr, Dimaşk 1990.
- Kurd, Keça, *Ferhanga Etîmolojiya Zimanê Kurdî (Zaravê Kurmancî)*, Nûbihar Yay., İstanbul 2014.
- Orum, Fatih, *Kur'an ve Sünnet Temelinde Kur'an'ı Anlama Usûlü*, Süleymaniye Vakfi Yay., İstanbul 2013.
- Rağîb el-İşfehânî, Muhammed b. Hüseyin b. Muhammed, *Mufredâtu elfâzi'l-Qur'an*, "نعم" mad., (thk. Sefvan Adnan Dâvûdî), 3. Baskı, Dâru'l-Qelem Dimaşk ile ed-Dâr eş-Şâmiyye, Beyrut 2002, s. 815.
- Rağîb el-İşfehâni Muhammed b. Hüseyin b. Muhammed (ö. 502/1108), *Müfredat elfazi'l-kur'an*, thk.: Sefvan Adnan Davûdî, 3. Baskı, Daru'l-Qalem Dimaşk ile ed-Dar eş-Şâmiyye, Beyrut 2002.
- Râzî, Fahrüddîn Muhammed b. Ömer (ö. 606/1210), Ömer er-Râzî, *Mefâtihu'l-ğeyb (Tefsîru'l-kebîr)*, Daru'l-Fikr, Beyrut 1981.
- Reşid Rıza, Muhammed (ö. 1935), *Tefsîru'l-Qur'ânî'l-hekîm (Tefsîru'l-menâr)*, Daru'l-Menâr, Kahire 1947.
- Semîn el-Halebî, Ahmed b. Yusuf b. İbrahim (ö. 756/1355), *ed-Durru'l-maşûn fi 'ulûmi'l-kitabi'l-meknûn*, (thk. Ahmet Muhammed el-Harrat), Daru'l-qelem, Dimaşk ts.
- Suyûtî Abdurrahmân b. Ebu Bekr, *el-İtqân fi 'ulûmi'l-Qur'an*, (thk. Ahmet b. Ali), Dâru'l-Hadis, Kahire 2006, c. II, s. 531.

- Süyûtî, Abdurrahman b. Ebu Bekr (ö. 911/1505), *el-İtkan fî ulûmi'l-kur'an*, thk.: Ahmet b. Ali, Dâru'l-Hadis, Kahire 2006.
- Şafî, Muhammed b. İdris (ö. 204/820), *el-Umm*, Daru'l-Me'rifet, Beyrut 1393.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr (ö. 310/922), *Câmi'u'l-beyân ân te'vilî âyi'l-Qur'an* (thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turkî), Merkezu'l-Buhûşi ve'd-Dirâsâti'l-Ârabiyye ve'l-İslâmiyye bi Dari Hecr, Kahire 2001.
- Yunus Vehbi Yavuz, "Hayız" *DİA*, İstanbul 1998, c. XVII, s. 53.
- Zemahşerî, Mahmud b. Ömer (ö. 538/1144), *el-Keşşâf ân haqâiqi gevâmidi't-tenzîli ve 'uyûn'il-eqâvîli fî vucûhi't-te'vil* (thk. Şeyh Adil Ahmet Abdülmevcut ve diğ.), Mektebetu'l-Âbîkan, Riyad 1998.
- Zerkeşî, Bedruddîn Muhammed b. Bahâdır (ö. 794/1392), *el-Burhan fî ulûmi'l-Qur'an* (thk. Muhammed İbrahim), Daru't-Turâs, Kahire 1984.